

ЗАЛУЧЕНІСТЬ ЖІНОК У ПОЛІТИКУ: КРАЇНИ ЄС І УКРАЇНА¹

Тамара МАРЦЕНЮК,
доцентка кафедри соціології
Національного університету
“Києво-Могилянська академія”

Залученість жінок на рівні з чоловіками у сферу політики – одна з важливих ознак забезпечення гендерної рівності. Не даремно на міжнародному рівні в різноманітних звітах питання доступу жінок до ресурсів та влади є важливим критерієм рівних можливостей та економічного добробуту суспільства.

Наприклад, *no-perше*, у відомому щорічному Звіті з людського розвитку Програми розвитку ООН (*UNDP Human Development Report*)² один із індексів – *Gender Equality Index* – присвячено питанню гендерної рівності. *По-друге*, в щорічному **Звіті з глобального гендерного розриву** (*Global Gender Gap Report*)³, що готується **Світовим економічним форумом** (*World Economic Forum*)³, одна з чотирьох важливих сфер нерівності між чоловіками та жінками поряд з економічною участю, рівнем освіти та сферою здоров'я стосується саме політичного представництва. Важливо додати, що загалом найгіршою є ситуація із політичною складовою участі жінок, адже гендерний розрив (*gender gap*) у цій сфері, станом на 2015р., загалом у світі покритий лише на 20%. Додаткові статистичні дані, взяті з постійно оновлюваної бази даних “Жінки у національних парламентах”, яку веде Міжпарламентська спілка (*Inter-Parliamentary Union*)⁴, переконують про обмеженість доступу жінок до “великої” політики. Станом на 1 червня 2016р., жінки посідали лише 22,7% місць у середньому в парламентах світу.

Але не може не привернути увагу той факт, що найбільш успішним стосовно залучення жінок до політики є регіон Європейського Союзу. У країнах ЄС жінки посідають у середньому 29% місць у парламентах⁵, що більш ніж удвічі перевищує число жінок у Верховній Раді України – лише 12%.

Отже, в цій статті розглянуто основні аспекти забезпечення жінкам рівних прав і можливостей у сфері політики на рівні ЄС та в Україні, співставлено досвід і виявлено можливості для покращення ситуації із доступом жінок до владних ресурсів в українському суспільстві.

¹ Стаття подається з максимальним збереженням авторського стилю.

² Human Development Report, Gender Equality Index. – UNDP, <http://hdr.undp.org/en/statistics>.

³ Global Gender Gap Index 2015, Global Gender Gap. – World Economic Forum, <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015>.

⁴ Women in National Parliaments, Inter-Parliamentary Union. – <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>.

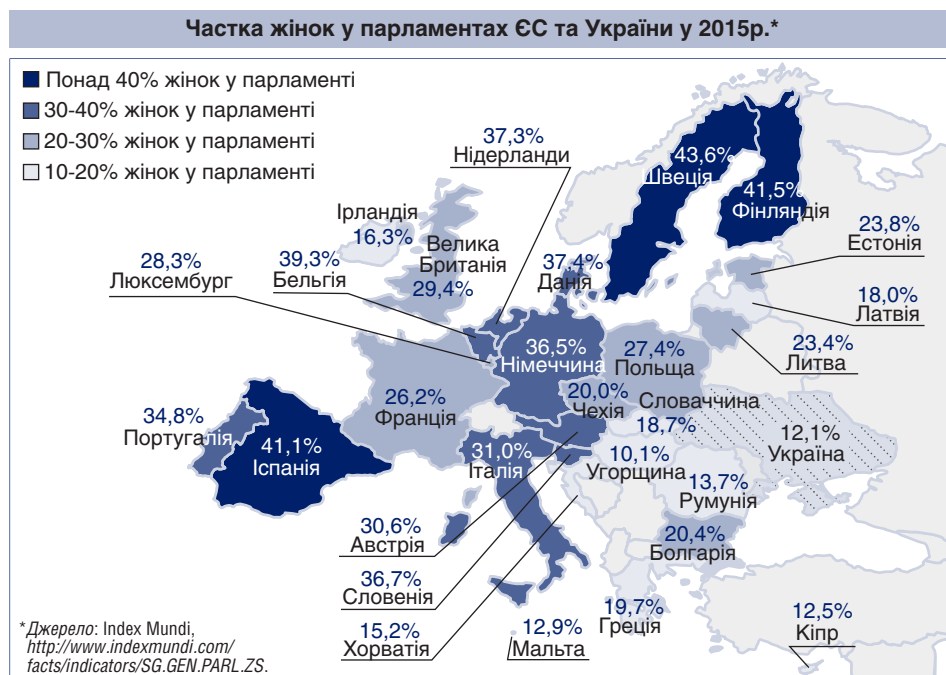
⁵ Gender balance in decision-making positions, Autumn 2015. – European Commission, http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/index_en.htm.

“ДІЯ ЗВЕРХУ”, АБО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ СТОСОВНО ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ЖІНОК

Аби результативно впроваджувати політику гендерної рівності, важливо здійснювати т.зв. комплексний підхід на рівні “дії зверху” (державної гендерної політики) і т.зв. “дії знизу” (низових ініціатив, тобто зусиль з боку жіночого руху)⁶. Крім того, важливу складову процесу регулювання гендерних відносин становлять інституції освіти та науки, виконуючи функцію постійного моніторингу та проведення фахових досліджень гендерних відносин.

Доступ жінок до рівня прийняття рішень. Для кращого розуміння результатів гендерної політики в країнах ЄС і України, варто детальніше розглянути питання доступу жінок до “великої” політики та основні механізми його реалізації.

Жінки при владі в країнах ЄС⁷. Серед 28 країн ЄС перші місця за представленістю жінок у національному парламенті посідають – Швеція, Фінляндія та Іспанія. Найгіршою є ситуація з представництвом жінок у топ-політиці – в Угорщині, на Кіпрі, на Мальті, у Румунії, Ірландії, Латвії, Словаччині та Чехії, тобто у країнах, які стали нещодавніми членами ЄС та були належними до т.зв. соціалістичного простору.

⁶ Марценюк Т. Інституційні засади регулювання гендерних відносин. – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук, К., 2009, с.214.

⁷ Марценюк Т. Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики. – Міжнародний центр перспективних досліджень, 2015. – С. 19-21.

Отже, країни ЄС суттєво відрізняються рівнем залученості жінок до великої політики. Як бачимо, найкращою стосовно участі жінок у політиці на рівні прийняття рішень є ситуація саме у Швеції, у якій протягом десятиліть на державному рівні розробляються механізми забезпечення гендерної рівності задля покращення нерівного розподілу прав і можливостей для чоловіків та жінок. Швеція є прикладом “поступального шляху” (*incremental track*) на противагу “швидкому шляху” (*fast track*) у впровадженні гендерної політики, тобто покрокового покращення стану гендерної рівності в країні. Окремо слід зазначити про активний жіночий рух, що зумів поставити питання гендерної рівності на політичний порядок денний і вивести приватні питання у публічну сферу.

ГЕНДЕРНІ КВОТИ ЯК МЕХАНІЗМ ПРОСУВАННЯ ЖІНОК У ПОЛІТИКУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І КРАЇНИ ЄС

Державна політика підтримки жінок втілюється, передусім, через гендерні квоти як тимчасові підтримувальні дії задля збільшення кількості жінок у політиці. Гендерні квоти бувають законодавчі та добровільні партійні⁸. Законодавчі поділяють на зарезервовані місця та законодавчі кандидатські квоти. Зарезервовані для жінок місця – це тип квоти, де держава визначає кількість місць у виборному органі для жінок, створюється окремий список жінок-кандидаток, які конкурують між собою. Приклади країн із такими квотами – це Руанда (57%), Афганістан (28%), Ірак (27%), Бангладеш (20%). Тому і відсоток жінок у цих країнах може бути порівняно великий, адже це т.зв. “жорсткі” квоти. Окрім того, гендерні квоти можуть бути прописані у Конституції (наприклад, Афганістан, Еквадор, Гаїті, Сербія, Франція тощо) чи у законі про вибори (ПАР, Бельгія, Киргизстан, Узбекистан, Португалія, Панама, Корея тощо). Зокрема, законодавчі квоти прийняті у таких країнах ЄС – Бельгії, Греції, Ірландії, Іспанії, Італії, Польщі, Португалії, Словенії та Франції.

Добровільні партійні квоти – це найбільш поширений тип квот у світі. Спочатку були запроваджені у 1970-х роках деякими соціал-демократичними партіями Західної Європи. Якраз Скандинавські країни відомі добровільними партійними квотами, які були ініційовані активним жіночим рухом. Зазвичай для добровільних партійних квот важливим є усвідомлення на рівні партій цінності гендерної рівності та залучення жінок. Партії добровільно запроваджують такі квоти у більшості країн-членів ЄС: Австрія, Велика Британія, Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція.

Із квотами пов'язані також такі нюанси⁹, як розмір квоти (наприклад, 20%, 30% чи 40% тощо), а також мандат на місце (у прохідній частині списку чи в кінці). Прописана у законодавстві квота також не завжди спрацьовує, якщо немає механізму її втілення – санкцій за невиконання квоти (відмова реєстрації партії) чи нагороди (державне фінансування виборчої кампанії партії). Загалом досвід країн, які запровадили квоти (а таких переважна більшість у світі) свідчить, що це прискорює прохдження жінок у політику.

⁸ Global Database of Quotas for Women, Inter-Parliamentary Union. – Quota Project, <http://www.quotaproject.org/aboutQuotas.cfm>.

⁹ Dahlerup D. Using Quotas to Increase Women's Political Representation. – Women in Parliament: beyond Numbers [ed. by A. Karam], Stockholm: International IDEA, 1998, p.91-109.

ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ НА РІВНІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ТА ІНІЦІАТИВИ СТОСОВНО ПОКРАЩЕННЯ СИТУАЦІЇ

Незважаючи на те, що жінки в Україні формально отримали рівний із чоловіками статус, де-факто вони продовжують піддаватися дискримінації і в політичній сфері. Експертки вбачають в цьому кілька причин: низький соціальний статус жінок, економічна залежність від чоловіків, нерівноцінний розподіл сімейних обов'язків, відсутність центрів з політичної освіти населення, відсутність підтримки жінок-політиків з боку чоловіків та нерозуміння останніми важливості проблеми представлення жінок у владі, вплив стереотипу "політика – чоловіча справа"¹⁰.

Відповідно до міжнародного рейтингу Україна розділяє 141 місце (разом із Індією та Йорданом)¹¹ із лише 12% жінок у Верховній Раді. Загалом країни колишнього соцтабору не просунулися у лідери за кількістю жінок у парламентах. Трансформаційні процеси і боротьба за важливі економічні ресурси не сприяли значному залученню жінок до великої політики.

Хоча, станом на червень 2016р., в українському Парламенті жінкам таки належать місця в керівництві: Ірина Геращенко є Першою заступницею Голови Верховної Ради, а Оксана Сироїд – Заступницею Голови Верховної Ради України. До складу Кабінету Міністрів України, сформованому від 14 квітня 2016р., у якому кількість міністрів та віце-прем'єр-міністрів становить 22 особи, увійшли двоє жінок: Міністром освіти і науки України стала Лілія Гриневич, Віце-прем'єр-міністром із питань європейської та євроатлантичної інтеграції України призначено Іванну Климпуш-Цинцадзе. Тобто ми бачимо, що загалом спостерігається явище вертикальної гендерної сегрегації великої політики: рівень присутності жінок на найвищих політичних посадах не відповідає заявленим у документах ідеям рівності.

Вертикальна гендерна сегрегація спостерігається і на місцевому рівні. Жінки значно менш представлені на рівні прийняття рішень, окрім селищних та сільських рад. Станом на 2014р., жіноче представництво на місцевому рівні становило 10% – в обласних радах, 23% – районних, 14% – міських, 43% – селищних, 51% – сільських.

Відповідно до даних гендерного моніторингу місцевих виборів 2015р. в Україні¹², середній рівень представництва жінок у міських радах становив лише приблизно 18%. Тобто, у кандидаток було менше шансів бути обраними, ніж у кандидатів. Найбільший рівень представництва жінок (33%) – у Чернігівській міській раді. У Львівській міській раді рівень представництва жінок досяг 25%.

¹⁰ Галустян Ю.М. Функціонування національного механізму реалізації гендерної політики. – Аналітичний звіт за результатами проведення інтерв'ю з експертами у галузі гендерної політики (за підтримки Фонду народонаселення ООН в Україні), 2014, с.11, http://mlsp.kmu.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=166710.

¹¹ Станом на 1 червня 2016р., взято з бази даних *Women in National Parliaments, Inter-Parliamentary Union*. – <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>.

¹² Горячковська М.А. Фінальний звіт за результатами гендерного моніторингу на місцевих виборах 2015 року в Україні. – Комітет виборців України, 2015, 29 с.

Найнижче представництво жінок – у Івано-Франківській, Кіровоградській міських радах (по 9,5%) та міській раді Ужгорода (8%). Окрім того, Комітет виборців України підрахував, які партії провели доміських рад найбільше жінок-депутаток: Блоку Петра Порошенка “Солідарність” – 43 депутатки, “Об’єднання “Самопоміч” – 39 депутаток, “Батьківщина” та “Опозиційний блок” – по 24 депутатки, “Свобода” – 15, УКРОП та “Відродження” – по 14.

Середній рівень представництва жінок в обласних радах за результатами виборів 2015р. – 15%¹³. Такий результат не відповідає відсотку жінок серед кандидаток до обласних рад – 30%. Так само, як і на виборах до міських рад, у кандидаток було вдвічі менше шансів бути обраними, ніж у чоловіків. Найбільший рівень представництва жінок (22%) – у Сумській обласній раді та у Хмельницькій обласній раді (21%). Найнижче представництво жінок – у Одеській обласній раді (9,5%). Загалом Комітет виборців України доходить до висновку, що низький рівень представництва жінок в місцевих органах влади, що обираються, не пов’язаний із небажанням жінок йти в політику. Окрім того, зазначається про існування потенціалу жінок, зацікавлених в участі у виборах та політичному житті. За результатами моніторингу, від 26% до 36% кандидатів до міських та обласних рад були жінками. В середньому, депутатки міських рад попереднього скликання балотувались повторно частіше, ніж чоловіки. Більша частина кандидаток у міські голови була самовисуванками, і відсоток самовисуванок серед кандидаток був вищим, ніж серед кандидатів-чоловіків.

У дослідженні “Участь жінок у політиці та процесі прийняття рішень в Україні” (2011р.) зазначено, що “українська політична еліта оперує на рівні політичних декларацій, водночас практичного впровадження існуючого гендерного законодавства й політик майже немає”¹⁴. З метою виявлення основних перешкод доступу жінок до політичних структур проаналізовано думку суспільства, політичних партій, рекламні зображення у публічній сфері. Зокрема, наведено результати фокус-групового опитування представників політичних партій, представлених у Верховній Раді України, щодо їх ставлення до політичної участі жінок. Представлено дані опитування громадської думки, які свідчать, що “виборці є більшими прихильниками гендерного паритету у політиці, ніж представники політичних партій”¹⁵. Окрім того, у праці висвітлено проблему сексизму у медіа, зображення жінок переважно як об’єктів сексуального бажання чи домогосподарок.

¹³ Там само.

¹⁴ Участь жінок у політиці та процесі прийняття рішень в Україні. Стратегії впливу. – Київ, 2011, с.7.

¹⁵ Там само, с.13.

Аби покращити доступ жінок до політики, в Україні протягом останніх років здійснюється низка проєктів. “Жінки – це 50% успіху України”¹⁶ – це соціальний проєкт (ініціатором якого є Національний демократичний інститут), спрямований на активізацію та підтримку жінок у громадському та політичному житті, врівноваження представництва жінок та чоловіків на ключових позиціях заради пришвидшення створення справді європейської моделі суспільства. Проєкт стартував у вересні 2014р. у Вінницькій та Львівській областях із початком пілоотної громадсько-інформаційної кампанії під слоганом “Жінки – це 50% успіху України”. Одне із завдань проєкту – збільшення видимості жінок у політиці та кандидаток, які брали участь у місцевих виборах 2015р.

Проєкт “Жінки у політиці”¹⁷ адмініструється Всеукраїнською громадською організацією “Жіночий консорціум України”. Цей сайт започатковано як платформу, на якій у 2012р. висвітлювалась участь жінок у виборчому процесі, а також результати гендерного моніторингу парламентських виборів, який провела Мережа Громадського контролю за гендерною рівністю на виборах 2012р. На сьогодні – це майданчик для висвітлення інформації про участь жінок в ухваленні рішень на міжнародному, національному і місцевому рівнях, а також їх позиції стосовно суспільно-значимих подій.

1 липня 2016р. в Києві стартував Перший всеукраїнський Форум Політичного українського лобі (ПУЛ) жінок “Жінка в сучасній українській політиці – стратегії участі та перспективи”. Проєкт “Побудова жіночого політичного лобі в Україні” впроваджується Всеукраїнською організацією “Жіночий консорціум України” за підтримки Фонду Демократії ООН. Завдання Проєкту – створити громадянську платформу, яка допоможе збільшити представництво жінок в Україні на всіх рівнях прийняття рішень.

Жінки в українській політиці об’єднуються також і на рівні міжпартійних організацій. Зокрема, у 2011р. у Верховній Раді України оголошено про створення Міжфракційного депутатського об’єднання “Рівні можливості”, до якого увійшли 15 депутатів різних фракцій Парламенту. Протягом п’яти років народні депутатки України, які є членкинями об’єднання, спрямовували зусилля на розробку ефективної державної гендерної політики та адаптацію українського законодавства у сфері рівних можливостей, попередження дискримінації відповідно до вимог Європейського Союзу. МФО “Рівні можливості” співочолюють Альона Бабак (Самопоміч), Світлана Войцеховська (Народний Фронт), Марія Іонова (БПП) та Олена Кондратюк (Батьківщина). Пізніше подібні міжфракційні об’єднання “Рівні можливості” були створені у Київській міській раді та у Вінницькій обласній раді.

Окрім того, з ініціативи Міжфракційного депутатського об’єднання “Рівні можливості” за підтримки Національного Демократичного Інституту на установчих зборах 24 березня 2016р. було сформовано постійно діючий координаційний орган – Громадську раду з гендерних питань. Метою є об’єднання та ефективна координація зусиль народних депутатів, громадських активістів та міжнародних організацій, які працюють у сфері просування гендерної рівності в Україні. Було визначено такі тематичні групи в структурі Громадської ради:

¹⁶ Проєкт “Жінки – це 50% успіху України”. – <http://50vidsotkiv.org.ua>.

¹⁷ Проєкт “Жінки у політиці”. – <http://www.womeninpolitics.org.ua>.

(1) політична участь (розвиток лідерського потенціалу, збільшення впливу жінок на прийняття рішень, участь жінок у виборчих процесах та їхня політична участь загалом); (2) безпека та миротворча діяльність (сприяння та моніторинг виконання Національного плану дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН №1325 “Жінки, мир, безпека”, активізація участі жінок у миротворчих процесах); (3) гендерно-сенситивний парламент (гендерна експертиза реформ, законопроектів, євроінтеграційних процесів, внутрішнє реформування ВРУ); (4) посилення спроможності жінок в економічній сфері (гендерно-чутливе бюджетування, розвиток жіночого підприємництва, збільшення впливу жінок на прийняття рішень в економічній сфері); (5) ратифікація та виконання Стамбульської конвенції (сприяння ратифікації та виконанню Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з ними); (6) гендерна просвіта (формальна освіта, навчання державних службовців, навчання представників громадського сектору, навчання журналістів).

ГЕНДЕРНІ КВОТИ В УКРАЇНІ: ДОВГИЙ ШЛЯХ ДО ВИЗНАННЯ

Як результат чергового звіту України перед Комітетом ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок наша держава серед основних проблемних сфер і рекомендацій отримала зауваження з приводу “недостатньої представленості жінок на вищих рівнях у ряді сфер діяльності суспільства і неприйняття заходів боротьби з дискримінацією, таких, як запровадження квот та інші тимчасові спеціальні заходи”¹⁸.

Натомість у Законі України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” надається визначення терміну “позитивні дії”¹⁹ (як “спеціальні тимчасові заходи, спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України”); зазначається, що “державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована на застосування позитивних дій”²⁰; позитивні дії не вважаються дискримінацією за ознакою статі²¹; окрім того, “дозволяється застосування позитивних дій з метою досягнення збалансованого представництва жінок і чоловіків на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування з урахуванням категорій посад службовців”²². Однак, в Законі не зазначений зміст та механізм впровадження позитивних дій, а також відповідальність за їхню відсутність, що робить згадані положення Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” лише декларативними твердженнями.

У 2013р. в Україні нарешті була запроваджена 30% гендерна квота для виборів народних депутатів²³. Так були внесені зміни до Закону України про “Політичні партії України” (Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих

¹⁸ Підсумкові зауваження Комітету з ліквідації дискримінації відносно жінок (18 січня - 5 лютого 2010р.). – Міністерство у справах сім’ї, молоді і спорту.

¹⁹ Ст.1 Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” від 8 вересня 2005р.

²⁰ Там само, ст.3.

²¹ Там само, ст.6.

²² Там само, ст.16.

²³ Марценюк Т. Чи спрацює гендерна квота на місцевих виборах 2015 року? – Міжнародний центр перспективних досліджень, 2015, 16 с.

актів України щодо вдосконалення законодавства з питань проведення виборів” від 21 листопада 2013р.), згідно яких мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії у загальнодержавному окрузі має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку. Втім, на виборах 2014р. ця гендерна квота не дала очікуваних результатів (20 із 29 партій не дотрималися її), адже вона не мала відповідних санкцій і не передбачала чіткого місця кандидаток у прохідній частині списку. До того в Україні було близько 10 попередніх спроб запровадити ті чи інші квоти, але всі вони не були успішними.

У 2015р. 30% гендерну квоту було законодавчо поширено на рівень місцевих виборів. У прийнятому 14 липня 2015р. Законі України “Про місцеві вибори” у ст.4 “Рівне виборче право” зазначено: “Усі кандидати ... мають рівні права і можливості брати участь у виборчому процесі відповідних місцевих виборів. Представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку”. Цим же Законом було внесено зміни до Закону України “Про політичні партії в Україні” та введено вимогу щодо статутів політичних партій у частині інформації про гендерні квоти. Так, у ст.8 зазначено, що статут політичної партії повинен містити, в т.ч., “розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії у загальнодержавному окрузі, кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах і має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку”.

Прийняття у новому Законі “Про місцеві вибори” 30% гендерної квоти не пройшло непоміченим у експертних (політичних, наукових, медійних) середовищах²⁴. Інформація про необов’язковість гендерної квоти спровокувала дебати і навіть судові позови. І хоча, як було зазначено вище, очікуваного результату представництва 30% жінок в органах місцевої влади досягнуто не було, але на рівні публічного дискурсу привернуто увагу до проблеми недопредставленості жінок у великій політиці.

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ГЕНДЕРНІ ПИТАННЯ

Ставлення суспільств ЄС до питань гендерної рівності. Європейська Комісія, вивчаючи громадську думку в ЄС, постійно приділяє увагу питанням забезпечення гендерної рівності²⁵. У 2012р. дискримінацію на основі гендеру вважали дуже поширеною 31% європейців, що на 9% менше, ніж у 2009р. Найбільша різниця між чоловіками і жінками у відповідях пов’язана з їх уявленнями саме про гендерну дискримінацію: 34% жінок зазначили, що вона широко поширена, порівняно з 29% чоловіків. Незважаючи на найкраще у світі забезпечення гендерної рівності на державному рівні, шведи є досить чутливими до проявів дискримінації, зокрема, і гендерної. Так, 45% шведів вважають, що гендерна дискримінація є дуже розповсюдженою у Швеції (причому цей показник є суттєво вищим за середнє значення по ЄС – 31%).

²⁴ Марценюк Т. Чи спрацювала гендерна квота на місцевих виборах 2015 року? – Міжнародний центр перспективних досліджень, 2015, 14 с.

²⁵ Марценюк Т. Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики. – Міжнародний центр перспективних досліджень, 2015, 44 с.

У 2014р. було проведено спеціальне вивчення громадської думки європейців стосовно гендерної рівності. Зокрема, у респондентів і респонденток запитували про розповсюдженість нерівностей між чоловіками і жінками; зміну ситуації за останні 10 років; сфери суспільного життя (робота, навчання, медіа, політика), де гендерні стереотипи переважають; зв'язок з іншими дискримінаціями (за віком, станом здоров'я, наявністю дітей тощо). Загалом європейці чутливі до гендерної проблематики. Так, 94% вважають, що рівність між чоловіками і жінками – це основоположне право. Однак три із п'яти європейців (62%) відповіли, що гендерна нерівність поширена в їх країні, а близько однієї десятої (11%) – “дуже поширена”. Очевидно, що жінки більш чутливі до гендерних нерівностей, ніж чоловіки: 68% жінок на протигагу 57% чоловіків зазначили про її поширеність. Європейці (51%) вважають, що гендерні стереотипи є найбільш поширеними у робочому середовищі. Політика виявилася на четвертому місці (після реклами і медіа): 28% обрали її як сферу розповсюдження гендерних стереотипів.

Громадська думка про участь жінок у політиці в Україні. Відповідно до даних опитувань громадської думки²⁶, ставлення українського суспільства до участі жінок у політичному житті країни дещо суперечливе. З одного боку, українці, особливо чоловіки, схильні висловлювати досить патріархатні погляди, вважаючи, що політика – то радше чоловіча справа. З іншого боку, більшість дорослого населення вважає, що жінки здатні покращити стан справ у структурах влади, і держава повинна надавати рівні права і можливості для чоловіків і жінок брати участь у політичному житті. Окрім того, динаміка поглядів на роль жінок у суспільному житті країни за останні вісім років свідчить про те, що населення підтримує необхідність забезпечення рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок у суспільстві.

Відповідно до результатів нещодавнього (осінь 2014р.) опитування громадської думки, репрезентативного для України, закони, які покликані покращити становище жінок на ринку праці та представленість у політиці знають гірше, ніж ті законодавчі акти, які забороняють різні форми насильства у сім'ї стосовно жінок²⁷. Так, лише кожна четверта (а в окремих випадках – кожна п'ята) респондентка знає закони, які гарантують жінкам можливість бути представленими в політичних партіях, в органах державної влади та у бізнесі на рівні з чоловіками.

Загалом українки знають краще закони про протидію насильству, ніж антидискримінаційні гендерні закони. Доцільно припустити, що вищий рівень поінформованості про існування певних законів сприяє кращому усвідомленню існування проблеми, і навпаки. Очевидно, свій результат показали різноманітні соціальні медійні кампанії, національні гарячі лінії із попередження насильства в сім'ї.

²⁶ Марценюк Т. Інституційні засади регулювання гендерних відносин. – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук, 2009, с.218.

²⁷ Волосевич І. Оцінка обізнаності про існування Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та дотичних до неї законів (Інна Волосевич, Тетяна Костюченко, Надія Комарова, Тамара Марценюк; за підтримки Фонду народонаселення ООН в Україні), 2014, с.9, <http://mlsp.kmu.gov.ua/document/166729/3.doc>.

ВИСНОВКИ

Україна ратифікувала основні міжнародні документи стосовно забезпечення рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок: Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Цілі розвитку тисячоліття ООН, визначивши для себе забезпечення гендерної рівності як важливу складову подальшого розвитку та як один з пріоритетів державної політики. Демократичне суспільство повинно надавати жінкам і чоловікам рівні можливості брати участь в усіх сферах життя, у тому числі, і в доступі до владних повноважень.

На національному рівні гендерна рівність гарантована, передусім, Конституцією України, Кодексом законів про працю України, а також окремим Законом України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” (2005р.), Державною програмою забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року та іншими законодавчими актами. Але не дивлячись на законодавче регулювання, доступ жінок до “великої” політики залишається незадовільним (у Верховній Раді жінки становлять лише 12%).

Така несправедливість потребує застосування фахових механізмів надання доступу жінок до вищих шаблів влади, серед яких найбільш ефективними у світі загалом та в країнах ЄС зокрема вважаються гендерні квоти. Більшість країн ЄС прийняли чи то законодавчі, чи добровільні партійні квоти, які надають можливість жінкам долати структурні бар’єри доступу до політики.

В Україні гендерні квоти були прийняті на місцевих виборах 2015р. Хоча вони не забезпечили 30% жінок на рівні прийняття рішень, але привернули увагу до тематики гендерної рівності.

Як свідчить досвід гендерної політики ЄС, важливо мати фахово інституціо-налізовану гендерну політику (гендерну пріоритетизацію та спеціальні заходи), що супроводжується відповідними механізмами її реалізації. В Україні формально деякі аспекти гендерної політики присутні, але бракує практичних механізмів реалізації, а також політичної волі на привернення уваги до питань гендерної рівності.

Хоча в останні роки в Україні запроваджуються проекти із політичної участі жінок, політикині та активістки жіночих організацій об’єднуються задля розв’язання питань гендерної нерівності. Як свідчать результати громадської думки в Україні, слід мати більше жінок у політиці. Європейці доволі чутливі до питань нерівності, що може свідчити про увагу державної політики до від-

повідної тематики. Дійсно, якщо переглянути навіть назви відповідних структур, які відповідальні за реалізації гендерної рівності, то доцільно зауважити, що питання досить серйозно ставиться на політичний порядок денний.

Міжнародні загалом та європейські зокрема зобов’язання України у сфері розбудови політики рівних прав і можливостей повинні спонукати державу більш ретельно взятися за питання доступу жінок до політики. ■

